

A DIKTAFON A LÉLEKTANI TÉRBEN – ETIKAI, JOGI ÉS PSZICHOLÓGIAI SZEMPONTOK

A digitális technológiák térnyerésével a hang- és videófelvevételek készítése a pszichoterápiás szakmában – képzésben, szakmai rendezvényeken – is egyre gyakoribbá válik. Miközben a rögzítés számos szakmai célt szolgálhat, használata alapvető etikai, jogi és pszichológiai kérdéseket vet fel. A felvétel ténye ugyanis nem csupán technikai körülmény, hanem a bizalom, a határok és a hatalmi viszonyok alakulását is befolyásolja a lélektani térben. Jelen munkában Urbán Éva fejt ki szakmai véleményét a témában.

Az írás tervezett jogi rovatunk előfutára, melyben szeretnénk aláhúzni a magas színvonalú szakmai munka mellett annak fontosságát, hogy átlássuk hivatásunk egyes aspektusainak jogi vonatkozását, és hozzáértően tudjunk viszonyulni ezekhez a kérdésekhez is.

A szerkesztő

„Nem mutatjuk meg a felvételt senkinek, kutatási célra használjuk.” Ez a mondat gyakran hangzik el szakmai rendezvényeken, ám a megnyugtatónak szánt fordulat mögött sokszor tisztázatlan jogi és etikai keretek húzódnak meg. „A pszichoterapeuták tiszteletben tartják az egyén méltóságát és értékét, törekszenek az alapvető emberi jogok megőrzésére és védelmére” – e szavakkal indít a European Association of Psychotherapy (EAP) 2018-as Etikai Nyilatkozata.

Az egyén magánszférájának védelme a pszichoterápiában nem csupán jogi előírás, hanem a gyógyítás alapköve: bizalom nélkül nincs feltárulkozás, enélkül pedig nincs lélektani beavatkozás. A személyes adatok védelme és a pszichoterápiás titoktartás célja közös: az egyén védelme. Az EAP etikai irányelvei a szűken vett terápiás szetingen túl magukba foglalják az oktatási-kutatási helyzeteket és szakmai rendezvényeket is.

Jogok és kötelezettségek a személyes adatkezelésben

A lélektani munka során elhangzottak meghatározóan a természetes személyek személyes adatainak körébe tartoznak, melyek tulajdonosa az érintett (kliens, résztvevő), az adatkezelő pedig a terapeuta vagy

a rendezvényt szervező szervezet. Adatkezelésnek minősül minden művelet: a rögzítés (hang és videó), a tárolás, a továbbítás és a törlés is. A GDPR (általános adatvédelmi -rendelet, a továbbiakban: GDPR) alapján a *különleges személyes adatok kezelése* főszabály szerint tilos, kezelésük csak a GDPR-ban meghatározott kivételes esetekben jogszerű és szigorú előírásokhoz kötött. A különleges adatok körébe tartozik többek között: a faji vagy etnikai származásra; a politikai véleményre; a vallási vagy világnézeti meggyőződésre; a szakszervezeti tagságra utaló személyes adatok; valamint a genetikai és a természetes személyek egyedi azonosítását célzó biometrikus adatok (például az egyedi azonosításra alkalmas hangfelvétel); az egészségügyi adatok (például a függőségek); valamint a szexuális életre vagy irányultságra vonatkozó személyes adatok.

A hozzájárulás leértékelése és a jogok formális kiüresítése

Gyakori tévhit, hogy az egyszeri aláírás „visszavonhatatlan beleegyezést” jelent. Veszélyesebb azonban az az attitűd, amely a *beleegyezés aktusát* egy lényegtelen adminisztratív teherre degradálja. Amikor a kliens vagy a résztvevő felé az az üzenet

érkezik, hogy „ez csak egy papír, csak írd alá”, a folyamat elveszíti valódi funkcióját. Ez a jogok formális kiüresítése: a biztonságot garantáló keretrendszer helyett egy kényelmetlen, „bürokratikus nyűg” reprezentációja jelenik meg. A valóságban a *hozzájárulásnak önkéntesnek, konkrétan, megfelelő tájékoztatáson alapulónak és egyértelműnek* kell lennie. Saját élményre alapozott programoknál a résztvevő előre nem láthatja, mi bukkan fel az események sodrában. Ha a hozzájárulás nem volt kellően konkrét, például nem tartalmazta tételesen a különleges adatok listáját, a tájékoztatás nem volt teljes körű, így nem nyújt érvényes jogalapot az adatkezelésre. A GDPR által előírt *átláthatóság és célhoz kötöttség* alapelve megköveteli, hogy a résztvevő pontosan tudja: ki az adatkezelő, milyen célból történik az adatkezelés, a korlátozott tárolhatóság alapelve alapján pedig azt, hogy kik és meddig férhetnek hozzá az adataihoz, meddig őrzik azokat.

A résztvevőknek joguk van személyes adataikhoz való *hozzáféréshez* is: bármikor visszahallgathatják saját közléseiket, valamint jogosultak a hozzájárulásuk bármikor történő visszavonására; azaz a rendezvény/terápia során bármely időpontban visszavonhatják hozzájárulásukat. E jogot a stáb nem bírálhatja felül – azaz az adatkezelő önkényesen nem korlátozhatja – sem pszichológiai érvekkel (pl. „negatív indulatáttétel”), sem technikai nehézségre hivatkozva.

Történelmi traumák és szakmai reflexek

A jogok bagatellizálása történelmi traumák – megzások és diktatúrák – okozta torz szocializáció eredménye. A pszichológia évtizedes illegalitása rögzítette azt a reflexet, hogy a jogrendszer (állami szabályozás) ellenséges betolakodás a terápiás térbe, aminek ellent kell állni. Ugyanakkor a reflektálatlan jogkerülés következtében a szakmai rendezvények ismétlődő társadalmi traumatizációs folyamatok színterévé válhatnak. A szakmagyakorláshoz szükséges jogismeretek hiányossága, a résztvevők jogainak bagatellizálása nem szakmai szabadság, hanem

pont a szakmában rejlő demokratikus működési potenciál szűkítése. Ha a stáb/terapeuta szakmai okokra hivatkozva negligálja az egyén jogait, paradox módon éppen azt a tekintélyelvű elnyomást gyakorolja kicsiben, amely elől a pszichoterápiának a szabadság és az autonómia felé kellene vezetnie.

A lélektani munka szakmai keretei és a személyes adatok jogi védelme egymást erősítő folyamat: mindkettő a biztonságos tér megteremtéséről, a hatalmi egyensúly fenntartásáról szól. Együttesen teremtik meg azt a bizalmi légkört, amelyben a közösség szembe mer nézni saját valóságával anélkül, hogy tagjai – akár jogaikban is – sérülnének.

Felhasznált jogszabály, etikai kódex

European Association for Psychotherapy. (2018). The statement of ethical principles of the EAP. <https://www.europsyche.org/Resources/EAP-Documents/Statement-of-Ethical-Principles>

Európai Parlament és a Tanács. (2016). (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). Az Európai Unió Hivatalos Lapja, L 119, 1–88.

MI-használati nyilatkozat:

A szerző a szöveg stilisztikai gondozása és a redundanciák szűrése során mesterséges intelligenciát (ChatGPT) vett igénybe. A tartalmi koncepció, a szakmai érvelés és a levont következtetések teljes egészében a szerző saját szellemi termékei.

Urbán Éva
szakpszichoterapeuta
jogi szakokleveles pszichológus
PszichoTrend Klinikai Szakpszichológiai és Pszichoterápiai Magánrendelő, Miskolc
urbaneva@pszichotrend.hu